

Izsek zemljevida rudnikov
v Savskih jamah iz okoli
leta 1880

Rudari v Savskih jamah

STARA
RUDNA
POT

Viktor, Heinrich in Tona v Savskih jamah

Dodatne informacije in rezervacije:
TIC Jesenice
Cesta maršala Tita 18, 4270 Jesenice
04 586 31 78, info@turizem.jesenice.si, www.turizem.jesenice.si

Viktor, Heinrich in Tona so resnične zgodovinske osebe, ki so bile pove-
zane z rudarsko preteklostjo Savskih jam. Njihovi liki danes oživljajo zgodbe
Stare rudne poti, ki je tematsko urejena in po kateri so nekateri furmani vozili
rudo od rudnikov v Savskih jamah do plavžev na Savi. Ob poti so postavljene
informacijske table in razstavni eksponati, tako da obiskovalci na pristen način
spoznavaajo zgodovino rudarstva in z njim povezanih dejavnosti.
Na Staro rudno pot se lahko podate samostojno ali ob spremstvu turističnega
vodnika. Če želite na poti doživeti čas fužinarstva, vas lahko po predhodni najavi
prčikajo Viktor, Heinrich in Tona.

*Le kje so njegovi sotrpini?
rudarja, ki mu je čas v rudniku ušel in je ves iz sebe, ker je zamudil rudarsko malico?
Sprehod po Stari rudni poti nas popelje v preteklost in nam predstavi delčke
iz vsakdana ljudi, ki so kopali in tvorili železovo rudo na tem območju. Si
predstavljate, da na svojem pohodu po zgodovinski poti srečate fužinarja, ki ujet
v času išče svojega upravitelja, da bi ga povprašal po novih rudnih virih? Ali pa
rudarja, ki mu je čas v rudniku ušel in je ves iz sebe, ker je zamudil rudarsko malico?*

Dom Ruardovih – graščina (levo) na Savi na Jesenicah okoli leta 1900

Besedilo: Klemen Klinar, Marko Mugerli in Zdenka Torkar Tahir
Fotografije: Gornjesavski muzej Jesenice in Klemen Klinar
Ilustracije: Andrejka Čufer
Oblikovanje: Rosje, marec 2021
Tisk: Medium d. o. o., 2000 izvodov
Igralci: Gledališče Toneta Čufarja Jesenice

Igralska zasedba:

Klemen Klemenc
kot upravitelj rudnikov
Heinrich Fessler

Bojan Dornik
kot rudar Tona Hribar

Klemen Košir
kot fužinar Viktor Ruard

Viktor Ruard

fužinar in lastnik rudnikov

Viktor Ruard se je rodil 26. marca 1814 na Savi. Njegov rod izvira iz Belgije, a že njegov ded Valentin Ruard je kupil savske fužine in rudnike v Savskih jamah. Od svojega očeta Leopolda je podedoval nepremičnine na Savi, Plavžu in v Mojstrani, gozdove v okolici Kranjske Gore, rudnike in gozdove v Savskih jamah, rudnik premoga v Zagorju in talilnico železa pri Litiji. Njegovo podjetje je leta 1861 samo pri rudnikih nad Jesenicami zaposlovalo 158 rudarjev. Veljal je za dobrega, vpljudnega in skromnega človeka. Družbo je rad zabaval z malimi žepnimi coprnijami. Bil je tudi vnet kegljač. Večkrat je spraševal uradnike, kaj delajo. »Ah, to lahko počaka do jutri, gremo kegljat . . .«, jim je dejal in jih povabil na kegljišče na vrtu graščine. Njegova žena Ana, rojena Atzl, je bila zelo ošabna in zapravljiva. Razsipno življenje žene in njunih enajstih otrok naj bi pripomoglo k propadu podjetja. Viktor Ruard je leta 1871 vse svoje premoženje prodal Kranjski industrijski družbi, sam pa je obdržal del graščine na Savi, kjer je preživel svoja zadnja leta in umrl leta 1886.

Zanimivosti:

- Družina Ruard je imela za graščino na Savi živalski vrt, ki je bil na ogled brezplačno. Največje atrakcije so bili medvedi, volkovi in opice, ki so jim domačini rekli afne.
- Viktor Ruard je leta 1858 kupil blejsko gospostvo z gradom, ki ga je moral leta 1882 zaradi dolgov prodati.
- O življenju Viktorjeve žene in otrok govorijo številne zgodbe. Ena izmed njih govori o konju, ki je med jahanjem s sedla vrgel Ruardovega otroka in ga je gospa zato takoj dala ustreliti. Ana in njeni odrasli otroci so se s kočijami vozili na plese celo v Gradec in na Dunaj. Kupila je hišo na Dunaju, ne da bi si jo prej sploh ogledala.
- Od Viktorjevih otrok je na Jesenicah ostal le najmlajši Friderik. Klicali so ga Fric in je bil nepoboljšljiv pijanec. V kantini je iz vrčkov pil ostanke piva. Zapuščen je žalostno končal na nekem seniku v Mojstrani.

Heinrich Fessl

upravitelj rudnikov

Heinrich Fessl, strokovnjak za rudarstvo, je bil glavni upravitelj rudnikov v lasti Viktorja Ruarda in kasneje Kranjske industrijske družbe vse do svoje smrti leta 1904. Ker je v času njegovega službovanja že primanjkovalo rude, stroški odkopa pa so bili zelo visoki, je neutrudno iskal nova nahajališča železove in manganove rude na širšem območju Gorenjske.

Za iskanje novih nahajališč so bili usposobljeni rudosledci oz. prostosledi, ki so imeli dovoljenje za poskusno kopanje na določenem območju in za določen čas (na primer 6 mesecev ali le za nekaj tednov).

V Savskih jamah se železova ruda pojavlja v obliki minerala siderita, ki so mu rudarji pravili jeklenec. Je temno rjave, ponekod rumenkaste ali tudi sivkasto-rumene barve. Nahaja se v plasteh apnenca in vsebuje povprečno 32 odstotkov železa. Dolžina vseh jaškov in obzorij na območju Savskih jam je v letih 1877 in 1878 merila 7,5 km. Najdaljši je bil sistem rogov v Nepomukovem obzorju (2,7 km). Nižje ležeči je bil Valentinov, pod njim pa še Franciškov rov. Korlnov rov z ohranjenim vhodom je bil najnižji in najmlajši. Poleg teh glavnih je bilo še več krajših rogov. Zaradi pomanjkanja kakovostne železove rude in previsokih obratovalnih stroškov so leta 1904 rudnike v Savskih jamah zaprli.

Zanimivosti:

- Lastniki rudnikov, Bucellenijevi, so leta 1685 rudarjem in rudosledom v zahvalo za odkritje novih nahajališč rude zgradili cerkev sv. Križa v Planini pod Golico.
- Nemško ime za Savske jame je Reichenberg, kar v dobesednem prevodu pomeni »bogata gora«.
- V Savskih jamah so bili Fesslu podrejeni delovodje, med katerimi je bil najbolj znan Kokošič iz Plavškega Rovta. Starši so ga prosili za zaposlitev svojih otrok, on pa je presodil, ali so dovolj stari in sposobni za delo v rudniku.
- Heinrichu Fesslu so dodelili »purša« - pomočnika, vojaka, ki mu je služil in pomagal pri delu.

Tona Hribar

rudar

Poimenovan je po zadnjem rudarju v Savskih jamah, Antonu (Tonu) Hribarju, po domače Peredlu iz Planine pod Golico.

V Savskih jamah je bilo ob koncu 19. stoletja zaposlenih okoli 200 rudarjev. Prihajali so z Jesenic, Hrušice in bližnje okolice do Gorij. Delali so po 8 ur dnevno. Edini prosti dan je bila nedelja, ko so odšli domov, šli k maši in v gostilno. Med tednom so spali in si kuhali v zasilnih kolibah pri rudnikih. Od doma so prinašali živež - krompir, ovseno kašo, koruzno moko, mleko in nekaj zabele. Njihov poseben praznik je bil 4. decembra, na god zavetnice rudarjev, sv. Barbare. Takrat so oblekli svoje praznične črne uniforme, razobesili bandera in se udeležili cerkvene procesije. Sv. Barbari je bil posvečen tudi železni zvonček, ki je v lesenem stolpiču pred hišo upravitelja rudnikov naznanjal začetek in konec šihita ter enourni opoldanski počitek. Delo v rovih, »štolnih«, je bilo razdeljeno hierarhično. Novinci so začeli kot »laufarji«. Opravljali so delo vlečnih hlapcev in v vozički, »hunti«, iz rogov odvažali rudo. Kopači so kopali in nakladali rudo v vozičke. Lahko so napredovali v »lerhajerja« - pomočnika, »hajerja« - namestnika delovodje ali v »forhajerja« - delovodjo. Rudarji so pri delu uporabljali preprosta orodja, kot so kladivo ali »šlegl«, rudarski kramp »pikl« ali »pikon«, razne železne palice, »štange«, svedre in smodnik. K opremi je sodila tudi preprosta svetilka – leščerba. Zaradi težkih delovnih pogojev v vlagi, temi in na slabem zraku ter težaškega in dolgotrajnega dela rudarji niso živeli dolgo. Kljub temu je Tona dočkal častitljivih 93 let, umrl je leta 1965.

Zanimivosti:

- Rudarji so leta 1861 nakopali 7000 ton rude.
- Največja zabeležena delovna nesreča v Savskih jamah se je zgodila 5. decembra 1882, ko je eksplozija jamskega plina ubila šest rudarjev. Upravitelja rudnikov, ki mu je izbilo vse zobe, so komaj rešili.
- V rudnikih je bil zelo slab zrak. Ko so se rudarji vračali iz rogov, se je ob pravem vetru že četrte ure prej vedelo, da prihajajo.
- Podgane so rudarjem služile za pravočasno opozorilo na nevarnost, saj so te živali veliko prej zaznale povečano koncentracijo eksplozivnih plinov. Zato so jih rudarji celo redili.